

DE STEFANI, Elwys (2003): *Cognomi della Carnia*. Udine: Società Filologica Friulana, 370 p. (Biblioteca di studi linguistici e filologici, 5).

L'interès pels estudis d'antroponímia s'ha reviscolat en els darrers anys en diversos països de l'àmbit romànic. Més particularment, l'antroponímia de la regió del Friül ha estat recentment objecte de diverses monografies com el diccionari de Costantini (E. COSTANTINI (2002): *Dizionario dei cognomi del Friuli*. Udine: Messaggero Veneto) o l'estudi de Vicario (F. VICARIO (2003): *Nomi e cognomi dei Basiliano*. Udine: Comune di Basiliano). El llibre d'Elwys De Stefani, *Cognomi della*

12. En les entrevistes a Raugido s'usa un sistema mistralenc: potser per fidelitat a la realització oral, tot i que —si es tractava d'això— n'hi hagués hagut prou amb una transcripció fonètica. Diguem, a propòsit d'això, que Bouvier ha estat dels que ha optat per una solució un pèl peculiar en el conflicte que ha oposat les grafies normativa i felibrenca bo i defensant un curiós sistema gràfic mixte amb les consonants d'Alibèrt i les vocals de Romanilha, prescindint del fet que la qüestió de fons no és una preferència capriciosa per uns o uns altres signes, sinó unes determinades visions —diametralment oposades— del rol que ha de jugar, a nivell social, la llengua occitana.

Carnia, tindrà també un lloc entre les monografies importants dedicades a l'estudi de l'antroponímia friülana.

Aquest llibre, que constituï la tesi doctoral de l'autor, defensada el 2001 a la Universitat de Basilea (Suïssa) i ara posada al dia, ens presenta un diccionari que recull els cognoms de la Càrnia, la regió alpina del Friül; diccionari que va precedir d'un interessant estudi. Així, l'estructura de l'obra és la següent: trobem en primer lloc un pròleg fet pel professor Giovanni Frau de la Universitat d'Udine (p. 1-4), l'índex general de l'obra (p. 5-6), una breu presentació redactada per l'autor (p. 7-10) i a continuació els capítols «parte generale», que constitueix la primera part de l'estudi que mencionàvem (p. 13-56), i la més breu «parte analitica», on es presenten les diferents categories de cognoms (p. 59-68). Després d'una pàgina de resolució d'abreviatues (p. 69), trobem la part principal de l'obra, el diccionari de cognoms intítulat «I cognomi» (p. 71-307). Clouen el llibre la bibliografia i els índexs (p. 309-339 i 341-370, respectivament).

L'autor va centrar la seva recerca, de caire essencialment diacrònic, en les localitats càrnies de Enemonzo, Preone e Socchieve però, gràcies a les relacions que va poder establir de les famílies d'aquests pobles amb els pobles veïns, va estendre també la seva recerca a Tramonti di Sopra, Tramonti di Sotto, Clauzetto i Vito d'Asio. Les fonts en què es basa el treball són les actes notariales dels arxius d'estat d'Udine i Pordenone i, en menor mesura, els arxius parroquials dels pobles esmentats que, a causa d'incidents diversos (terratrèmols, incendis, etc.) conserven menys documentació. Naturalment també ha estat objecte de consulta el *Schedario onomastico* recollit per Giovan Battista Cornagli i conservat en una biblioteca d'Udine.

L'estudi introductori inclou diversos apartats sobre la història de l'onomàstica, la recerca onomàstica al Friül, el pas del nom de persona al cognom, etc.; destaquem pel seu interès les pàgines dedicades als sufixos. És l'apartat al qual l'autor ha dedicat més pàgines i on es fa un repàs minuciosos de tots els sufixos que entren en la composició de cognoms friülans, en dona formes històriques i remet als cognoms del diccionari que duen cada sufix. Alguns sufixos se'ns presenten com típicament friülans; altres tenen paral·lels en altres regions d'Itàlia. Sobre aquest apartat, tan complet, creiem que s'hauria pogut afegir als índexs del final del llibre un índex de sufixos (és a dir, un índex alfabètic per sufixos que recollís tots els cognoms que el presenten); sens dubte se'n podrien treure interessants conclusions. Resulta també interessant l'apartat que es dedica a analitzar breument la situació de cruïlla lingüística del Friül amb les repercussions onomàstiques que té la presència, al costat del friülà, del llatí, el venecià, l'italià, l'eslovè, l'alemany o, fins i tot, l'hongarès.

La segona part de l'estudi introductori, l'anomenada «parte analitica», presenta les categories de cognoms que s'han fet servir en l'ordenació del diccionari. Són categories segons l'origen del cognom (noms llatins, noms germànics, noms de sants, topònims, noms d'ofici, sobrenoms, etc.), algunes de les quals s'han detallat moltíssim en tota una sèrie de subapartats; per exemple, el primer apartat dins dels sobrenoms, que és el de característiques físiques, es subdivideix en subapartats per «color dels cabells o la pell», «forma del cap i cabells», «ulls», «estatura», «forma del cos», etc. L'opció de presentar el diccionari per un ordre que no és neutre com l'ordre alfabètic té, com assenyalava l'autor, diversos problemes: des dels noms l'origen dels quals no és evident, als que tenen diverses explicacions possibles, o els que es podrien classificar al mateix temps en dues seccions (p. ex. un nom de sant que és al mateix temps un nom germànic). L'autor és conscient d'aquests problemes i els exposa en aquest apartat, així com les opcions que ha pres per resoldre'ls.

El diccionari en sí està ordenat segons la rica classificació per categories que hem mencionat en el paràgraf anterior, i, dins de cada categoria, es presenten els articles per ordre alfabètic. Dins de cada article del diccionari trobem, en forma de text, les indicacions sobre el lloc o els llocs on és freqüent el nom en qüestió, la documentació antiga del cognom, les notícies sobre la història de la família i la discussió sobre l'origen del cognom amb les referències a la bibliografia, si escau. Sovint dins d'un article no es discuteix només el cognom que s'ha triat com a lema per encapçalar-lo sinó també altres cognoms afins; això fa que el nombre dels cognoms tractats depassi àmpliament el miler.

Només en el cas dels cognoms procedents de prenom (noms de sants, noms germànics) s'han agrupat els diversos articles sota un lema més ampli, marcat tipogràficament en versaletes i expressat en llatí. Així, per exemple, sota JOHANNES trobem seguidament els (sub)articles *Aziutti, Delli Zuani, Ianich, Janis, Iesse, Titolo, Vanino, Vuan, Zambelli, Zanella, Zannier, Zunulini*, noms que segons les explicacions de l'autor es poden relacionar, encara que a primera vista per alguns d'ells la relació no sigui ni molt menys evident, amb la base JOHANNES.

En seguir una estructura per camps semàntics, com hem mencionat més amunt, l'autor s'obliga a prendre decisions tallants quant a la classificació dels cognoms, cosa que requereix una certa valentia en el cas de cognoms d'origen discutible (p. ex. el cognom *Brugnolo*, que es classifica a l'apartat de «malalties» a partir del friülà *brugnac* 'foruncolo' o *brùgnul* 'bitorzolo', encara que existeixen topònims semblants a aquest tipus que representen derivats de **prunea*, **pruneolus*). També aquesta classificació per camps semàntics fa que un cognom com *Snàidero* (< alemany *Schneider*) aparegui al costat de *Pellizari, Pellizzotti* o *Sartori*; és a dir, la classificació fa que guanyem una perspectiva de tipus onomasiològic per sobre de l'estrictament basada en l'origen lingüístic. Aquí segurament hauria estat interessant també de completar l'obra amb un índex de cognoms segons el seu origen lingüístic (a part de les indicacions que es donen sobre aquest tema en l'estudi), que permetria que altres investigadors, interessats en altres perspectives, poguessin fer-se ràpidament una imatge dels rics materials que comprèn aquest llibre.

Lògicament el darrer dels apartats del diccionari és el de la categoria de cognoms d'origen incert. Per aquests s'assenyalen també les formes antigues, els possibles paral·lels i les possibles explicacions. Es tracta d'una vuitantena d'articles que donaran joc a altres investigadors per avançar en la recerca sobre l'antroponímia d'aquest domini romànic.

El llibre es clou amb una completa bibliografia, posada al dia més enllà de la data de defensa de la tesi, i dos índexs, l'«índice tipológico» (p. 341-350), que és l'índex dels articles del diccionari, en l'ordre en què s'han publicat, i l'«índice analítico» (p. 351-370), que recull totes les formes onomàstiques tractades, ja sigui com a lema principal d'un article o bé com a forma mencionada a l'interior d'un article. Aquest darrer índex és evidentment la clau per retrobar un nom determinat dins de la complicada estructura del diccionari.

En resum, podem dir que el llibre de De Stefani és interessant per molts aspectes; els seus materials, basats en el despullament de fonts històriques, en són un valor immutable; la riquesa dels materials permetrà que els onomatòlegs els puguin utilitzar en altres estudis amb altres orientacions o d'abast diferent (per exemple en el marc d'un estudi panromànic o comparatiu); les formes d'origen dubtós despertaran l'interès per trobar-hi una explicació. L'estudi inicial i el diccionari en si són ja una realitat que contribueix magníficament al progrés de la recerca sobre l'antroponímia friülana.